

COSINZEANA

REVISTA LITERARA SAPTAMANALA

DIRECTOR:

* *

ABONAMENTUL:

* *

BIROUL:

SEBASTIAN BORNEMISA

*

300 LEI IN TARĂ — 600 IN STREINĂTATE

*

PIAȚA CUZA VODA 16

APROPIERI — IGNOBILE...

de SEBASTIAN BORNEMISA

Apropierile de viața politică și culturală a minorităților noastre, și-au reluat dansul macabru, peste tot întinsul Ardealului. In recentele alegeri comunale, partidele politice românești au încheiat acorduri de-o lașă promiscuitate și care au făcut, ca elementul românesc să sufere o rușinoasă înfrângere, de care se cam desvâfășe, la dreptul vorbind, dela unire incoace. Increderea în forțele noastre proprii a suferit astfel o amețitoare coborâre, când s'a văzut a doua zi după aceste alegeri, că în orașele din Ardeal și Banat Români sunt și acum tot a cincina roată la car și că adevăratele elemente stăpânitoare sunt și azi ungerii, sașii, socialiștii și evreii. Pentru orice ochiu învățat să pătrundă lucrurile mai în adâncime și nu numai la suprafață, această trezire de-a doua zi ar fi trebuit să fie convingătoare și rușinoasele apropieri să fie abandonate, mai înainte, ca ele să triumfeze cu desăvârșire. In loc de aceasta înregistrăm însă o nouă apropiere, pe care oricât am căuta s'o apreciem numai din punct de vedere abstract, ne este peste putință. Este apropierea culturală, desfășurată de data aceasta sub egida Teatrului Național din Cluj, care a jucat în mijlocul unei frenezii, cum rar s'a văzut, piesa teatrală tipică ungaro-evreiască: Antonia. Nu discutăm aci nici valoarea estetică a acestei piese și nici dacă hotărârea de-a o aduce pe scenă, a fost sau nu nimerită, ci examinăm lucrurile din punctul de vedere al rezultatului ei și al ecoului, pe care ea l'a trezit în sufletele românești. Publicul clujan a aplaudat cu o frenezie ciudată ciardașul și cântecele ungerști din actul al doilea și de

pe fețele tuturor se descifra o mulțumire sufletească rară, care părea că a stat ani de zile înăbușită undeva într'un tainic colț al inimilor și acum se revârșea în toată sălbăticia ei. Ce însemnează aceasta, dacă nu o atințitate încă prea vie și primejdioasă de cultura ungurească, sub care geme astăzi cea mai înaltă pătură socială românească din Ardeal? S'a dovedit astfel, că cei șapte-opt ani de viață intensă românească a fost prea slabă, ca să șteargă cu desăvârșire urmele unei culturi însușite în tinerețe, sau că apropierea culturale sunt tot atât de primejdioase, ca și cele politice? Și una și alta. Constatăm cu durere lucrul acesta, care înaintea ochilor noștri deschide întreagă prăpastia șiret tăinuită până acuma. Înțelegem astfel, de ce cărturarii români din Ardeal citesc și astăzi mai bucuoroși ziarle ungerști și revistele lor și nu înțeleg sbaterile noastre, care vrem să-i dăm Ardealului o presă românească și un colorit național. Intregă generația aceasta, a cărei cultură s'a plămădit în școlile streine, este un primejdios balast încă pentru năzuințele naționale de orice natură și tocmai din pricina aceasta considerăm apropierea politice și culturale, ce se pun la cale, nu numai inoportune curente sociale, ci primejdioase atacuri la întărirea genului nostru național pe acest pământ.

Intâmpnarea face, ca în momentul când scriem aceste rânduri, pe masa noastră de scris, să zacă o carte proaspăt apărută a Dlui asesor consistorial Dr. Sebastian Stanca: Contribuția preoțimeii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului. Este o carte a durerii, fără de

margini, din paginile căreia se ridică gemetele înăbușite de suferință alor sute de preoți români din Ardeal înlănțuit de odinioară, care au fost supuși celor mai îngrozitoare chinuri, pentru că s'a presupus de către autoritatea de stat ungară, că în sufletele lor trăește o simțire națională adâncă și incorruptibilă. Cum răsfoim foile cărții, vedem parcă anii de bejenie, când de-a lungul și de-a latul Ardealului zuruiau lanțurile robiei și Români trebuiau să moară fără milă în temnițele ungerști și în taberele de concentrare de dincolo de Dunăre. Pentru ce au fost toate suferințele acestea, Doamne, ca mai târziu cu opt ani în Ardeal desrobit cu atâtea jertfe să ni se vorbească de apropieri politice dictate de meschine interese de partid și de apropieri culturale necerute și nedorite de 95% din populația românească a acestor ținuturi?

Cine nu simte amara ironie a sorții, care se degajează din faptele acestea? Cine nu simte, că a s'ida astăzi Ardealul cu apropieri politice și culturale de minoritari, însemnează a ne bate joc de propria noastră suferință și a desmînți un trecut, care a avut mai presus de orice: o severă demnitate națională, și politică și culturală?

Să rupem cu trecutul acesta? Dar aceasta însemnează să păstrăm încă decenii de-arândul o ignobilă infirmitate națională și să suferim mai departe marea nedreptate istorică, care ne-a ținut o mie de ani în lanțuri.

Nu apropierea culturale și politice deci, domnilor, ci purificarea sufletească și reparația istorică, pe care până acum Ardealului nu i-ați dat-o!

ÎN LUMEA CELOR TARI

de I. AGÂRBICEANU

Mă împiedeci de-un bolovan în drum și căzui cât eram de lung. — Să fie cu iertăciune, moș dascăle, dar n'aveam alt chip să te fac să te mai uiți și la mine. De mult am fost voit să te împiedec, dar mi-era milă să te răstorn că ești prea bătrân.

— Altă comedie, zic eu. „Se vede treaba că nu mai am răgaz nici să mă gândesc la ceace aud și văd. Tot alte lucruri vor să-mi vorbească. Dumneata, a cărui glas e așa de aspru, cine vei mai fi, rogu-te?”

— Sunt glasul Cerlovanului de care te-ai împiedecat „răspunse el”. Nu mă lua cu vorba așa de sus, că poate o să-ți pară rău prea curând. Mă vezi gol ca napul aici, în marginea râului și nu te gândești că pot să fiu dintr'un neam foarte vechiu și foarte bogat.

— Ei, mi-se pare că nu-i tocmai mare lucru, să fi un bolovan de piatră. Ce neam și ce vechime ai putea avea? Un lucru e adevărat: știu că nu putrezești, nici nu ruginești.

— Adevărat că nu, deși, de pe partea oamenilor din Colibița aș putea și putezi și rugini. La nimic nu mă folosesc. Trec pe lângă mine tot așa de desprețuitori ca și dascălul lor. Nu se gândesc că, lăsându-mă aici, când vin apele mari mă iau și mă presară pe luncile din vale, de le stric fânețele și le rup coasele. Nu se gândesc că de m'ar aduna de aici, ar crește în locul meu iarbă. De sute de mil de ani ei și strămoșii lor își frâng osiile carelor pe drumuri rele și pline de gropi, și nu se gândesc ce pardoseală bună ar putea face din mine și din frații mei.

— Asta-i adevărat, zic eu. La asta una m'am gândit și eu adevărat.

— Te-ai gândit dar m'ați desprețuit cu toții. Vă sar în nas să-mi luați folosul și mă treceți cu vederea. Și ați utedea să nu fiți așa de mândri. Neamul nostru e mai vechiu decât al vostru, și va trăi chiar când se va fi ars de secetă vecinică și cel din urmă firicel de iarbă lângă izvorul secat.

Bagă de seamă, acum ai intrat în împărăția noastră. Tot muntele e din piatră, și, dacă vrei să ști, și subt pământul pe care-l lucați, tot împărăția noastră, a pietri e,

până 'n inima pământului. Noi vă ținem în spate pe toți: pământul roditor, pajiștea, vitele, oamenii, saatele și orașele voastre. Ori unde vei săpa adânc, dela o vreme dai de piatră.

— Da, se poate. Nu te aprinde așa de tare și nu te mânia. Ascult, vezi bine, ce-mi spui.

— Iacă să-ți spun o vorbă ca o sută: În trupul omului sunt oasele și carnea, nu-i așa! Ei bine, în lume noi suntem oasele, și toate și toate celelalte lucruri sunt carnea. Cum să nu vorbesc tare, dacă eu nu-s decât țările? Ba și oamenii m'au învățat să fiu dârz. Ce și-a pus David în praștie când a ucis pe Goliat?

— O piatră rotundă, vezi bine! — Și mai de mult, în vremile cele bătrâne, când oamenii nu știau să lucreze fierul, ce crezi din ce își făceau securile și topoarele?

— Poate tot din piatră. — Vezi bine că din piatră, și cu unelte făcute din mine își ucideau prada și-și făcea adăposturile ce le țineau loc de case. Deci și oamenii m'au învățat să fiu aspru la vorbă ca și la faptă. M'au pus, dela început la lucrurile cele mai grele, și chiar m'au făcut ucigaș. Nu numai din praștii m'au trimis să leucid dușmanii. M'au aruncat din tot felul de mașinării în capul celor pe cari nu-i iubeau. Începând cu dela palma mâinii. Vorbesc aspru, cum vezi, dar spun adevărul. Acum, e adevărat, mă hodinesc, numai copiii cei ștregari și fără suflet mai aruncă cu mâna după câini, ori după paseri. Iar cei blestemați și după câte un cerșetor sau om bătrân. Să am o putere cu câtă plăcere m'aș întoarce în capul lor.

— Prin Colibița știu că n'ai văzut așa copii, am zis eu în fală.

— Adevărat. În satul nostru nu, dar pe aiurea. În Colibița copiii adună pe surorile cele mărunțele de pe țărmurul râului, de pe drum, și se joacă cu ele. Unele sunt albe și aproape străvăzătoare, — petricelele, — altele sunt roșii ca cerul la asfințit, altele vierzui, iar cele mai frumoase sunt cele pestrițe. De-a mai mare dragul să aluneci printre degetele trandafirilor ale copiilor. Vezi, dascăle, oricât suntem de aspre la vedere și la fire, ne plac și nouă lucrurile dulci.

— Ca tot omul obicinuit cu suferința.

— Ce suferință?

— D'apoi, nu puteți spune că aveți o viață fericită! Sunteți vecinic în nemișcare. Dacă nu vă rostogolește cineva, apa ori omul, stați într'un loc până faceți mușchiu. D'apoi stâncile din munte? Din veac și până'n veac stau încremenate. Iar când omul vă folosește, ce face cu voi? Vă pune în pământ, temelie a caselor, ori vă zidesc în ziduri înalte, ori fac din voi pardoseala drumurilor și a stradelor. Chiar când fac din voi cruci la morminte, nu sunteți ursite să nu vă mai mișcați? Drept să vă spun în această vecinică stare pe loc și în apăsarea la care sunteți menite, văd eu cea mai mare nenorocire a voastră. Eu să stau mereu într'un loc, n'aș putea trăi.

— Mai încet, mai încet, îmi strigă cu asprime glasul de piatră. Prea te-ai aprins la vorbă. Tu nu ai putea trăi ca mine, fiindcă Dumnezeu ți-a dat alte legi, și după legile tale trebuie să trăiești. Eu, iar, am alte legi, dar tot așa de bune pentru mine, cum sunt ale tale pentru tine. Și mai trebuie să ști că neamul meu nu e întreg așa de nemișcat ca și mine. Să te cufunzi numai către adâncimile pământului, să vezi cum fierb acolo strămoșii mei, și cum curg în râuri topite. Ba uneori râurile acestea topite isbucnesc prin creștetul munților și ajung pe pământ când sunt cutremure de pământ și fumeagă vulcanii, munții cari scuipe foc și pară. Chiar și eu am fost odată topit și fugeam din loc în loc.

— Te vei topi la capătul lumii când știu din scripturi că pământul se va arde cu foc, deși, drept să-ți spun, nu prea înțeleg cum s'ar putea topi o piatră să curgă ca o apă groasă.

— Topită am fost și eu la începuturile lumii, când trăiam în niște călduri cum nu vă puteți voi oamenii închipui. Dar ajungând la suprafață m'am sleit și m'am întărit. Nu-i lucru mare să mă topesc din nou, și de-aceia eu cred ce spun scripturile despre minunile dela capătul lumii. Așa s'au sleit și stâncile pe cari le vezi înaintea ta. Acum e adevărat că ele stau în nemișcare, numai ploile, vânturile și căldurile le macină la suprafață și le poartă pravul și nămolul în lumea întreagă apa și vânturile. Dar e bine ca ele să rămână neclintite.

— După cum e gustul fiecăruia, zic eu.

BUCHETELUL DE TOPORAȘI

de OCTAVIAN VOROBCHIEVICI

— Ba nu după cum e gustul, ci după cum e porunca. Poruncile date de Dumnezeu toate sunt bune. Cine v'ar apăra pe voi de vânturile cele rele dela miază-noapte, dacă nu le-ar opri în cale munții aceștia de stâncă? Unde ar crește codrii cei mari dacă stânca s'ar putea sgârâia tot așa ușor ca și pământul? De mult ar fi despădurit oamenii munții, cum au făcut cu atâtea păduri de pe șes, ar fi arat și ar fi sămănat. Unde s'ar adăposti atunci cerbii și căprioarele? Unde și-ar fi avut ursul vizuina? Ziditorul lumii a trebuit să se gândească la toate zidurile sale.

— E destulă mângâiere să fi folositor altuia?

— Prea destulă pentru o viață de veci. Dacă poți face lucruri bune și frumoase, rămânând pe loc, nu-ți mai trebuie nimic. Și pe nemîșcarea noastră s'au clădit lucrurile cele mai frumoase din lume. Ce ai spune, dascăle, dacă într'o zi când ți-e școala plină de copii, frații mei, bolovanii de piatră cari țin școala în splinare fiind puși la temelie, ar începe să se miște, sau, doamne ferește, să sară dela loc?

— Ar fi o mare nenorocire, văd și eu!

— Ori dacă nu s'ar mișca, ci ar începe să crească! Un fir de iarbă încolțit sub pământ în creșterea lui răstoarnă brusul de de-asuora, și cât e de plăpând firisorul! Dar ce n'ar răsturna pietrele din temelie caselor dacă ar începe să crească, deci să se miște?

— Adevărat! N'ai mai putea face nici o casă, nici o școală, nici o biserică. Oamenii ar trăi și azi în corturi ori în crepăturile pământului, cum trăiau mai demult.

— Ei vezi că și nemîșcarea noastră e bună la ceva? Toate orașele cu cari se mândresc oamenii, toate bisericile cele strălucite s'au clădit pe nemîșcarea noastră. Și noi pietrele suntem mândre când vedem cum ne-au știut folosi oamenii cei cumiți, și ce lucruri frumoase au știut face cu ajutorul nostru. Apa s'a mândrit cu podurile ei de ghiață, dar podurile cele tari, bune iarna ca și vara, numai noi le putem face, ca și drumurile cele bune. De altfel de-acum ai intrat în împărăția noastră. O să ne cunoști mai de aproape. Vei vedea că nu înzadar apăsăm pământul, și că nu-i bine să disorețuiești nici unul din lucrurile lui Dumnezeu oricât de neînsemnat ți s'ar părea. Uită-te la dreapta! N'ar fi un bun adăpost peste noapte?

Calătoream spre o țară vecină. Într'o vale pașnică a Moldovei trenul se opri în fața unei gări. Ca în toate Duminicile peronul era plin de săteni. După mulți ani vedeam cu inima înfrigurată cămășile albe, largi, cusute cu toate culorile, ale femeilor din partea locului și catrințele ce le strângeau mijlocul și șoldurile. O fetiță vindea toporași la ferestrele vagoanelor. O strigai să-mi dea și mie un buchetel. Și când trenul — după două minute de odihnă — porni mai departe în goana lui peste lîniile de fier, îmi lipii buzele de florile din cari respiram sufletul locurilor acelora cari își aveau vatra lor în amintirile din tinerețe.

Eră pe vremea războiului. Primișem ordin într'o dimineață de iarnă să plec cu compania într'un sat din drumul rușilor ce păraseau frontul și năvăleau asupra populației. După un marș greu, pe un drum desfundat, ajunseseam în mijlocul nopții în satul care ne aștepta tremurând de frica rușilor. Am stat târziu pe uliți și prin gospodări, până mi-am împărțit oamenii în cantonamente și până mi-am luat toate măsurile de pază împotriva aliaților.

Târziu după ce terminai, un soldat mă conduse spre locuința ce-mi fusese hotărâtă. Eră o casă albă cu acoperișul înalt. Două ferestre erau luminate.

— „Aici este cantonamentul dumneavoastră“ — îmi spuse însoțitorul.

MĂRTURISIRI

*Atîta pace odihnește 'n casă!
Doar focul lin își ține cîntarea.
Afară 'n cet coboară înserarea,
Iar trandafirii mor tînjind pe masă.*

*Tu blînd îmi spui că neagră-ți pare
[zarea
Că o mîhnire tainică te-apasă,
Că eul tău se sbate ca 'ntr'o plasă
În care l'a momit îndurerarea...*

*Poveștea ta își picură 'ntristarea,
Iar capul, greu pe mîna ți se lasă
Și plîngi că nimănui de tin' nu-i pasă...*

*Dar gîndul meu îți caută-alinarea:
Așterne peste toate renunțarea
Și spre uitare lasă-te-atrasă!*

Const. Iliescu

— „Cine sunt stăpâni?“ — întrebai eu.

— „Omul e în războiu, a rămas numai nevasta lui.“

La poartă ne întâmpină cu larmă un câine. Ușa din fața casei se deschise, aruncînd o fâșie de lumină peste zăpadă. Apăru o femeie.

— „Mă iartă — îi spusei eu după ce-i dădui bună seara — mă iartă că vă neliniștesc la ora asta.“ — Gazda nu-mi răspunse ci se dădu deoparte lăsându-mă să intru. O dae largă. O icoană cu busuloc. Un cuptor plin cu jăratec. Un pat larg, acoperit cu scoarțe. Cîteva scaune.

Mă întorsei către stăpână. Rezemă de zid un topor de tăiat lemne. Când se îndreptă, văzui în fața mea o tînră voinică, în cămașă cusută cu roșu pe umeri și piept și cu talia strînsă în catrințe. Ochii ei luminoși și vioii mă priveau cu neîncredere. Căldura odăii, singurătatea noastră în toată casa, ochii ei aurii, mă turburară. Îi întinsei mîna. Ea îmi dete vîrful degetelor. Avea brațele goale până la coate. Peste ele, cădeau în falduri mînele largi ale cămășii.

— „Care este mă rog odaia ce mi-a fost hotărâtă“ — o întrebai eu intimidat.

Ea luă lampa din perete, îmi deschise ușa în încăperea de alături și amîndoi intrarăm într'o cameră în care mă isbi deodată un aer rece, ce nu fusese niciodată încălzit de sobă. Eră odaia — „cea bună“ — plină de scoarțe, de laviți acoperite cu perne ce se ridicau până în tavan, cu pereții gătiți în ștergere cusute în toate culorile. Atunci auzii pentru prima oară vocea femeii:

— „E cam frig aici. În odala asta nu se face foc.“ — Și eu îngânai în refren trist:

— „Da, e cam frig aici...“
Femeia îmi lăsă lampa și eși. Mă așezai pe o laviță. În odăea de alături, jăratecul din cuptor aruncă pe pereți o lumină de vis. Gazda reintră cu o cană de apă. Atunci o întrebai:

— „Nu te supără, dar pe dumneata cum te chiamă?“

— „Maria“ — îmi răspunse ea, ridicându-și asupra mea ochii arzători și aspri.

— „Frumos trebuie să fie, Mario, în satul ăsta vara.“

— „Frumos da.”

— „Și oamenii par a fi cumsecade.”

— „Oamenii? Oamenii nu sunt tocmai așa de cumsecade.”

— „Dece? Pentru că primesc pe bieții militari în odăi în cari nu s'a făcut niciodată focul? — Maria răsese. Avea un răs limpede, care-i arată două șiruri de dinți albi și mici. Nu voi însă să-mi răspundă. „Și pentru că stau cu toporul lângă ei când le intră un ostaș în casă? Maria răsese mai departe, apoi mă întrebă privind-mă în ochi:

— „Dar ce să facă? Unde să-i primească atunci când în casă e o femeie singură? Și toporul? Dar e pentru cei ce nu-și văd de treabă. Și o femeie tânără are nevoe de el.”

— „Ei da, o femeie tânără și atât de frumoasă ca dumneată.”

— „Frumoasă? Dece vă râdeți de mine?”

— „Imi răd de dumneata? Dece să-mi răd? Spun și eu ce văd, ce simt. Uite am colindat țara întreagă din hotar în hotar, din sat în sat și n'am văzut încă un chip ca al Mariei care-mi stă acum înaintea.”

— Ea își plecă ochii.

— „Lăsați, așa sunteți bărbații.”

— „Asta e părerea mea. Dar e frig aici, tare frig...”

— „Dacă voți culcați-vă dumneavoastră în odaia mea și eu am să rămân aici.”

— „O nu Maria, asta niciodată. Nu e nimic, o să tremur puțin și o să-mi treacă. De se poate însă, lasă-mă să-mi fierb puțină apă pentru ceai.”

Trecurăm alături. Maria se grăbi să-mi fiarbă apa. Apoi se așeză pe o laviță cu furca în brâu, răsucind pe un fus un fir lung de lână. Eu stăteam la gura cuptorului și pregăteam ceaiul. Când fu gata îl oferii și ei un pahar. Ea nu voi la început să primească. Trebul s'o rog mult. Astfel băurăm împreună stând de vorbă până târziu. Când mi s'a făcut somn, i-am zis noapte bună și am revenit în odaia mea.

Trecură astfel câteva zile. Într'o seară veniră la mine ofițerii companiei și târziu când camarazii mei plecară, spusei gazdei:

— „Acum mă duc să-mi inspectez posturile.” — Ea mă privi lung, apoi mă întrebă rugătoare:

— „Ași putea să merg și eu?”

— Primii cu bucurie. Se înfășură într'o manta largă de-a mea și pe cap își afundă o căciulă. Nimeni n'ar fi zis pe întuneric că nu eră

CÂNTEC

Ziua e spre seară.

Soarele coboară

Trepte largi de nori.

Vântul înfloară

Norii călători.

Suflate de vânt,

Castele de-argint

— *Vis donquixotesc —*

Suflate de vânt,

Lin se prăbușesc.

Nebunului dor,

Din pulberea lor

Făuri-voiu azi,

Nebunului dor,

Un mândru privaz.

Chipu-i florentin,

Pe albastrul fin

Care curge sus,

Chipu-i florentin,

Astăzi Ji-va pus.

Aurel Decel

militar. Eșiram! O noapte senină de iarnă cu lună mare pe cerul albastru, cu șesuri albe. Satul dormea în tăcere. Maria se lipise de mine.

— „Ce noapte!” — șoptii eu. Ea mă apucă strâns de braț. Ajunserăm la bariera satului. Înaintea noastră se întindea largă o vale ce se pierdea în zarea întunecată. De parte, trecu un tren ca un lanț de mărgelile luminoase. Se opri într'o gară, apoi după câteva minute își urmă drumul urulind înăbușit și pierzând-se în întuneric. Eram singuri în mijlocul pustului. Două inimi întâlnite din întâmplare. O fică de țară și un ostaș rătăcitor. O țărancă frumoasă și un biet oștean înaintea căruia tremură cernit tabloul luiilor de războiu. Cine putea ști unde aveam să fim a doua zi! Cine putea ști în ce șanț trebuia să-mi închid ochii pentru totdeauna! Și eră noapte senină... Și eră lună... Cum stetea lipită de mine, o prinsei binișor de mijloc. Ea nu se împotrivi. Își ridică ochii spre ai mei, ochii aceia luminoși, rugători, încrezători, de femeie care se dăruiește. Și o sărutai cutemurat de un fior adânc. O sărutai pe buze, pe ochi, pe obraji. Nu ne-am mai dus să vedem posturile de pază. Strânși unul lângă altul ne-am în-

tors în cuibul din care plecasem. Pe prispa casei ne oprirăm. Și acolo ne îmbrățișarăm în ciuda unui sat întreg, în ciuda vieții care fugăe sărind din durere în durere, ca un pârăiaș din piatră în piatră. În odaia cea bună n'am mai avut ce căută. Toporul fu aruncat în curte.

Dar fericirea e totdeauna scurtă. După câteva săptămâni regimentul meu plecă spre front. În cea din urmă noapte, Maria plânse ca un copil.

— „Dece te-am iubit! — îmi spune ea. — Trebuie să știu că nu erai pentru mine. În lumea ta o să-ți fie rușine să spui că ți-a fost dragă o țărancă. Și acum te duci! Și eu rămân singură! O să mă închid în casă și o să plâng, o să plâng!”

Încercam s'o liniștesc, să-i dau nădejdi. Ii promiseam că la întâiul prilej o să vin s-o văd. Ca după războiu o să petrec în fiecare vară în satul ei.

— „Vorbe, vorbe! — îmi răspunde ea. — Odată ușa închisă în spatele tău, e închisă pentru totdeauna. După războiu? Ai să vii după războiu? Cine știe ce o să fie atunci! Și chiar dacă ai să treci vr'odată pe aici, n'ai să te mai poți întâlni cu mine. Fiecare ar bănuși pentruce vii. Și apoi ascultă-mă: n'ai să vii niciodată. S'a sfârșit. Ai să-ți găsești soție acolo între ai tăi. Poate cel mult să-ți mai aduci vr'odată aminte, că undeva într'un sat din Moldova ai iubit într'o iarnă o Marie. O Marie cu mâinile aspre. O Marie pe care ai lăsat-o plângând!”

După atâția ani, trenul mă ducă iarăș prin valea deasupra căreia se zărea satul de atunci. Ochii umezi căutau printre acoperișuri și ziduri albe, casa cu povestea de demult. Biata Maria! Mai eră ea acolo? În iernile care-și asteruseră tristețea peste dealurile Moldovei, se mai gândise vr'odată la mine? La gura cuptorului, noaptea, torcând, în timp ce flacărele focului jucau pe pereți lumini dulci, mai visase ea la dragostea, la promisiunile mele? Și privind trenurile cari alunecau în fiecare zi în sus și în jos prin gura umbrită de viță agățătoare, mai nădăjduia ca într'o zi să-i aducă drumețul așteptat? Cum așa fi vrut să știu! Respiram adânc parfumul buchețelului de toporăși. Poate micile flori violete fuseseră culese acolo, pe câmpul unde...

Opera poetică a lui Lucian Blaga

Zamolxe*

(Mister păgân)

de ION BREAZU

Lucian Blaga este un îndrăgostit de poveste... El a pășit în literatura română cu un suflet deschis tuturor tainelor ce mijesc „în flori, în ochi, pe buze, ori morminte”. Taina cea mare — mare pentru frumuseța și adâncimea ei — o găsește el în natură. În mijlocul ei sufletul lui se știă desbrăcăt de orice urmă de individualitate, pentru a se topi adânc în intimitatea ei. Analizând volumele de poezii am văzut cum poetul se știă confundat în ritmul vieții universale, ale cărei svăcniri el le simțea mai vii în vinele naturii. S'a mai putut vedea apoi cât de largă este receptivitatea sufletească a acestui poet, pe câte drumuri noi de senzații se scurgeau frumusețile naturii în sufletul lui.

Natură și poveste și-au dat mâna pentru desăvârșirea poemului *Zamolxe*. Poetul, care adoră anticitatea pentru miturile prin care omul ei se simțea legat de cosmos, a știut să-și pună în joc toată experiența sufletească făcută în întâiele două volume de poezii pentru a da în *Zamolxe* un mit care rivalizează în frumusețe și adâncime cu cele ale anticității. Mitul „Orbului” cuprinde în el toată sfortarea energiei universale, care țâșnește oarbă în complexitatea de creații a cosmosului și pe care numai *omul*, cu mintea, o vede. Energia aceasta poetul a divinizat-o și ne-a făcut pe noi oamenii cari ne închipuim că o stăpânim, nește bieți copii, cari o poartă de mână...

Cufundarea mistică în viața universală este ceea ce dă tonalitatea acestui poem. Deaceea poetul — gândindu-se, probabil, și la misterele cu caracter religios ale evului mediu — și-a numit poemul dramatic „mister păgân”. Atmosfera mistică plutește peste sufletele personajilor și peste mediul în care se mișcă ele. În deosebi *Zamolxe* se ridică, în acest misticism, adeseori, până la extaz. În astfel de momente individualitatea lui își pierde orice contur și se identifică cu viața cosmosului:

„Numai om cu om ești: tu și eu.
Sigurătatea spălăcește aceste-mărginiri,

Și împletindu-te cu taina lor te pierzi în
Și te scurgi în unde și'n pământ”
(stâncă (p. 10)

Universul „năpârlește” sub ochii lui; el vede, prin intuiție, substanța lucrurilor. În extaz timpul și spațiul, categoriile fundamentale ale spiritului, se spălăcesc:

— „O frunză cade'n noapte,
un veac se scurge'n mine;
altă frunză cade'n noapte,
alt veac trece'n mine”

— și viziunile își fac apariția.

Bacanta din episodul „Culesul viilor” încă s'a ridicat, în beția dansului ei dionisiac, până la extaz. În transportarea ei extatică pătrunde până la marea taină a vieții universale, care se rostogolește fără oprire prin cosmos. Imprăștiind cenușă de morți, ea cheamă la viață pe copiii viitorului. Ea leagă, astfel, pe țeri cu azi și cu mâine:

„Coborâți-vă toți cei de mâine,
voi
Porunci,
luați-vă soarta de lut!
Ugerii lumii sunt plini,
prindeți-i, sfoarceți-i!”
(p. 40)

Dar cu tot acest misticism, care dă tonalitatea poemului, personajele au contururi sufletești schițate foarte original, în câteva linii sugestive. Această concretizare sufletească a a personajilor poate da multă intensitate dramatică unei opere. E adevărat că expresionismul înclină mai mult spre dramatismul de natură interioară, care se petrece în sufletul eroilor. Lucian Blaga în întâia lui operă dramatică a cărei fond și mai ales, formă se apropie mult de expresionism a întrebuițat cu destulă abilitate ambele forme, după cum vom vedea mai târziu.

Din cuprinsul povestit în numărul trecut s'au putut vedea liniile sufletești ale eroului principal al poemului, *Zamolxe* e pătruns în toate fibrele ființei lui de sentimentul intimei legături cu viața universală. În serviciul acestui sentiment el pune o voință tot atât de mare, energia căreia nimic n'o poate înfrică.

Poemul are două culmi dramatice: întâia e de natură interioară și se petrece în actul II când poetul se decide să se reîntoarcă în mijlocul poporului care l-a alungat cu pietre; a doua se petrece în actul ultim, între profetul, intrat în templu pentru a-și zdrobi statuia și Mag.

Sufletul acestui Mag încă s'a putut dibui din cuprinsul povestit. El este voința care se opune lui *Zamolxe* cu aceeași îndărătnicie, simbol al tradiției, dușmană oricărei însoiri. Abilitatea cu care poetul aduce în scenă acest personaj în actul I dă dovada unei viziuni plastice de rară calitate. Reproduc aproape în întregime fragmentul acesta, în care Magul e trecut pe dinaintea soldaților cari păzesc templul, înfiorați de misterul credinței lui *Zamolxe*, despre care ei vorbesc:

„Al treilea ostaș

Liniște! Magul iese din altar.

(Toți se așezară în două rânduri. Magul trece printre sulți și-l privește ager în ochi)

Magul
(aspru)

Corbi vreau să văd în zori pe furci
Ați înțeles?
La noapte nu cruțați pe nimeni.

(dispare în dosul templului. Ostașii se închină și se așează la locul lor)

Al patrulea ostaș

Înaltul preot își se sfredelește cu privirea până'n ochii gândului...”

Și mai departe:

Al șaselea ostaș
(incet)

Spun oamenii că ei nu doarme niciodată...

Al șaptelea ostaș
(misterios)

În întuneric ochii lui se văd ca cei de luptă
tăciuni aprinși în vânt...

Al optulea ostaș
(misterios)

Magul e tăcut.

Al nouălea ostaș

Magul e rece.

Întâiul ostaș

Statornic ca un obicei rămas din zilele
[strămoșilor.

Al doilea ostaș

Setos de sânge ca o fiară.

* Vezi începutul în No. 10 al *Cosinzenii*.

Ostașul de strajă

(zbucesnește)

Mai mult decât o fiară... Setos de sânge
[ca învățăturile sfinte
de astăzi și din toate vremile*.

(pp. 16-17)

În câteva fraze gătuite de înfiorarea pe care o lasă în urma ei o astfel de ființă, liniile ei sufletești sunt sugerate, trezindu-ne totodată și interesul față de desfășurarea conflictului.

Personajul cel mai original al procesului — original nu numai prin liniile lui sufletești ci și prin simbolica lui — ni-se pare Zemora, fiica Magului. Ea e soră bună cu zburdalnicul Pan din *Pașii Profetului*:

„Cioplitorul

(ridică capul, dar nu se întoarce. Ghicește)
Zemora — fiica Magului — sau o lăcustă...

Zemora

Și una și alta, căci Zemora tulburătoarea iubește iarba și soarele viu ca lăcustele, — și-ar vrea să aibă picioarele tot atât de verzi — verzi ca lăcustele sau ca linteă bălților*...

(p. 60);

Înrudită de aproape cu Nona din *Tulburarea Apelor* și cu Ivanca din *Fopta*. Personificare a frumuseții sălbatice a naturii, nimeni ca ea nu știe îmblânzi rojiurile de albine; nimeni ca ea nu poate face pădurea, să rădă cu hohote. Ea nu înțelege vorbele adânci ale înțelepților; ochii mari ai lui Zamolxe o opresc însă, căci intuiția ei feminină simțește sufletul profetic care luminează în ei. Zemorei îi plac cântecele în cari sentimentul a mistuit o viață. Așa e cântecul lui Madura cântărețul care a trăit, cu durerea lui, „până ce și-a ucis sufletul”. Cântecul acesta are în el un sentiment de durere sălbatică, de un tragic sfâșietor, ca și povestea vieții lui Madura, pe care ea i-o spune Profetului (p. 66).

Nu mai puțin original e și Ghebosul, un fel de Mefistofel veșnic Iscoditor, pe care Tracii l-au învăluit în superstiții.

Defectul acestor personaje e, într-o privință, schițarea lor prea sumară. Ele ne captivează interesul prin originalitatea lor, dispar însă prea repede, lăsând în urmă regrete că autorul nu le-a lăsat să se rotească mai deplin.

Mitul lui Zamolxe nu putea să se nască atât de desăvârșit decât

în mediul natural și psihic al Tracilor.

Pe îndepărtații noștri strămoși istoria ni-i arată disprețuitori față de moarte. Viața lor se descarcă orbește în orgii dionisiace și în jocuri războinice în cari moartea cuiva era o stângăcie, care provocă râsul. Nu mai puțin sălbatică era natura în care s'a plămădit sufletul lor.

Fantazia îndrăgostitului de poezie, Lucian Blaga, și-a putut deschide larg aripile în atmosfera aceasta; ea se găsește aci în elementul ei.

Felul în care poetul a dat expresie acestui mediu merită să fie menționat. Pe strămoșii noștri ei ni-i prezintă înflorați de superstiții, credincioși în Magi, Vrăjitori și zei pe cari și-i închipuiau cu coarne de bour. În nopți liniștite din pământul lor izbucnesc limbile de foc ale comorilor tănuite. Vieța e atât de îmbelșugată aci, încât laptele se varsă cu prisosință în țărână, ca o jertfă adusă de natură divinității; iar rojiurile de albine sunt atât de dese încât le găsești, ori unde, prin codri. Între mediul acesta, prisosit de viață și între omul lui este înrudirea dintre stâncă și bradul care și sfredelește rădăcinile în ea. Întrebuințând o comparație favorită poetului, despre Trac s'ar putea spune că este omul păstrat așa cum a ieșit din pânțele naturii. Caracterizarea acestui popor pe care poetul o pune în gura Cioplitorului, merită să fie reprodușă, pentru puterea ei de sugestie și pentru a ne putea face o idee mai clară despre idealul de om spre care țintește poetul, îndeosebi în întâiele două volume:

„Cioplitorul

.....
Vezi — cum un fulger nu e om —
Tot atât de puțin e Tracul om.
El nu trăește
El se trăește
Putere smulsă din potirul uriașei firi
el n'are nici iubire pentru sine nici iubire
[pentru alții.
Aci am înțeles că tot ce este — *trebuie*
[să fie*.

Și mai jos:

„Ești ispitit să crezi că Tracii nu nasc
[om din om.
Natura-i plămăiește singură, ea însăși
[dintr'odată
Cum își face munții ori izvoarele.

..... Zamolxe

.....
„nu zicea: „trăește pentru alții* sau „fi om”,
ci „fi izvor”, „fi fulger”.
Și oare Dumnezeu orb al său e altceva
decât âst fel al Firei și al Tracilor —

sălbatic, chinuit, orb, straniu și vesnic
[irămăntat? —
O nu. Aicia nu mă simt împrejmuț de
(oameni,
ci așa de mult în mijlocul naturii
încât mă mir că ei nu au mânușchiu de
[mușchiu pe cap
în loc de păr — ca stâncile*...
(pp. 52—53)*,

Nu numai ca ideologie ci și ca formă de expresie *Zamolxe* se poate așeza în imediata vecinătate a *Pașilor*. Aceeaș energie a ritmului o găsim și aci desfașurată însă mult mai larg. În unduțaile lui se poate urmări felul în care un sentiment ia naștere și se desvoaltă în sufletele personajilor. Spațiul nu ne permite să reproducem pasagiile în cari svăcnirile ritmului se simt mai limpezi; îndreptăm însă cititorul la pag. 18 unde ostașul își descarcă revolta și disprețul față de zeii vechi într'un ritm de o rară intensitate, și la pag. 73, unde Profetul își varsă ura sfântă în contra Magului. Sunt două exemple îndeajuns de elocvente.

Imaginile inedite și proaspete scâpară și aci la tot pasul. Fiecare vers se mândrește cu câte una nouă... Cititorul a putut vedea aceasta în exemplele citate.

În genere, ceace surprinde și la această operă, este surprinzătoarea armonie dintre fond și formă. Unui fond mistic până la exaltare poetul ia putut da o formă a cărei ritm și imagine să ne introducă în suflet ideologia lui în toată frumuseța ei sălbatică.

* Despre arta cu care L. B. a introdus mediul daco-trac în poemul lui a spus cuvinte juste și calde d. Sextil Pușcariu în raportul pentru premierea operei de către minister, publicat în *Cugetul Românesc*, 1922, No. 2.

Cetitorii noștri sunt rugați
a-și reînoui fără amânare abo-
namentele și a-și plăti restan-
țele de pe anul trecut.

DĂRI DE SEAMĂ PAGINI ENGLEZE

de DRAGOS PROTOPOESCU

edit. „Cultura Națională”.

Dragoș Protopopescu e un nume-tânăr în literatura noastră, și deține catedra suplinitoare de literatură engleză, la Universitatea din Cernăuți. Inșă, pe lângă acest onorabil titlu, care, singur, nu l-ar impune atenției, prestigiul i l-a făurit activitatea englezo-română. E o revelație solidă de după potolirea infernului mondial: ca și Alexandru Marcu și Al. Popescu-Telega. Acești doi din urmă au apucat cazmaua frăției și au început să croiască poezia, peste mlaștini și steuri, până la „surorile latine”. Printr-o considerabilă și calitativă operă de popularizare, de traduceri, etc., ne-au dat imaginea Italiei și a Spaniei (într-adevăr terra ignota, pentru noi) așa cum sunt astăzi. Pentru Franța, Germania și chiar Rusia se făcuse anterior destul, uneori prea mult, viciant de mult.

Despre Anglia nu se poate spune că ne eră necunoscută. Shakespeare și încă vreo doi-trei laureați al veacurilor, vreo doi-trei savanți, mai recent o sumă de politicieni, trimiseseră unde până în murii depărtatului castel din Carpați... Dar se frânseră, neputându-și asvâli apele reconfortante peste parapet. Căci desigur la noi nu a băntuit o influență engleză, cum a avut loc de ex în Germania romantismului. Odată cu traducerea „marelui Will”, făcută epocal de frații Schlegel, pe gurile Rinului porniră a se urcă șlepurile cu import literar de peste Măneacă. La noi literatura engleză e o cunoștință de un veac, dela Gr. Alecsandrescu și Eliade. Inșă foarte puțin din „tonicul” englezesc a răzbătut până în România. Cauza principală a fost fără îndoială lipsa unei colaborări politice intense (V. și Spania).

Astăzi avem pentru umplerea acestuia vld București-Londra, forțe adevărate: Ion Botez, dela Iași, Petre Grimm, dela Cluj, și D. Protopopescu, dela Cernăuți.

Și n'ar fi un lucru extrem de anevoios această muncă de cunoaștere reciprocă, fiindcă „vreme de douăzeci de secole cultura engleză s'a adaptat la cultura latină, împrumutând din soarele ei clar, controlându-se cu criteriile ei, legându-se de valorile ei definitive și împăr-

țind astfel cu ea destinul eternității”. (Valoarea latină a culturii engleze, pag. 19)

Dela această premisă se începe construcția. D. Protopopescu, el însuș poet — căci, alături de traduceri în Thomas Hardy, publicate în *Gândirea*, din ritmul interior, al pasionalității, al arhitecturii eseurilor, ca un și voiu primăvăratec se revarsă sufletul său de poet — comparându-i cu alte neamuri cardinale, relevă că: „Englezii sunt poezia creatoare” (pag. 21), și ca o consecință „un popor lipsit de mentalitate critică” (pag. 20). Astfel, partea I a cărții: *Studii și aprecieri*, conține, în primul rând cap tolele: Lirism englez contimporan, unde, prescriind că „lirismul nu se dozează în suprafață, ci în adâncime. Natura lui e sinceritatea, singura calitate puritatea, iar dacă e susceptibil de cantitate, aceea e a intensității” (pag. 55) îi găsește lirici autentici pe: Walter dela Mare, John Drinkwater, Arthur Symons, Thomas Hardy, Robert Bridges, W. H. Davies „ultra-vagabondul”, din care cităm un model, ca să fie demonstrat că în țara practicisimului există încă poeți „fragezi și direcți”:

O dragă pereche bătrână erau bunicii
Și buni ca toate lucrurile mnte; ei vedeau în cer
Mielul pe care Isus îl îndrăgise, copil;
Credința lor umbră-nu a fost de vreo îndotală,
Moartea era în curcuben în eternitate. (pentru ei
(Copilul și Marinarul)

Pe urmă, consacră un studiu idealistului William Butler Yeats „un peregrin în subconștient”, și furtunatului Byron. Lângă aceste inițieri în poezia engleză, stă incursiunea în teatrul englez contimporan, unde îl înfățișează pe Gordon I. Craig, profesorul marelui Max Reinhardt. Apoi îi dăltuiește pe Joseph Conrad, polonul anglicizat prin intermediul mării. Cu două lucrări de erudiție seminarială: Un părinte al criticisimului englez, Dryden, și: Machiavelli în literatura engleză, prin cari manifestă o pregătire fundamentală și reușește să facă o păreche de descoperiri în ogorul literelor englezești, încheie partea primă. In a doua: *Cronici și Comunicări*, numai numele ajung să trezească interesul față de valorile cuprinse aci: Scriitori din Londra; Scriitorii români în Anglia; Scriitori români în America și India (amândouă cu prilejul traducerii: *Roumanian Stories* — 15 nuvele românești — de d-na Lucy Byng, foarte bine primite de critica engleză); Ungurii și Români

la Londra (pe tema campaniei de propagandă deslănțuită de unguri și filounguri); Organizarea internațională a scriitorimii. Unele au fost lansate de mai înainte în *Ideea Europeană*. Ultimele pagini se închid pe o mulțumitoare dare de seamă asupra revistelor engleze.

Dacă ar fi să spunem scurt impresia despre acest volum, am spune: *Impresionism erudit*.

Deși, uneori, se repetă (cf. pg. 17 și 150), — fiindcă fiecare studiu e de sine stătător, nu e în continuare, totuș stilul d-sale captivează. Indărătul afirmațiilor simfeste o inteligență activă. Calitatea esențială, nu numai a stilului, ci a structurii spirituale — și cu câtă vervă tratează anumite chestiuni, de cari s'ar apropiă sfioși sociologii și esteticianii — este mobilitatea. La aceasta se adaugă ceea ce face pentru nemși, să fie numit cineva *Hellseher*. Proza poetică a lui d. Protopopescu, dacă ar fi să se asamene cu ceva, ca, prin concretizare, să prindă mai bine, ar fi: un isvor de munte care răsfărânge în coborirea de pe stânci bogăția locurilor pe unde curge: cer și codru, rămânându-i pentru viitor: calmul șesului.

Aurel Decei

CRONICA DRAMATICĂ

Antonia

Comedie în 3 acte și 4 tablouri
de *Menyhért Lengyel*

Intâia piesă teatrală tradusă din ungurește în stagiunea aceasta și jucată pe scena teatrului nostru național, „Antonia”, comedia plină de vervă și de autentică viață ungurească a lui M. Lengyel, a avut parte de un succes răsunător. Critica dramatică a menționat faptul uneori chiar în termeni ditirambici, iar publicul a fost vădit satisfăcut. Sinceritatea, cursul natural al acțiunii, tipurile vigurose schițate și situațiile netorțate din piesă, precum și jocul adecvat și mai mult decât mulțumitor uneori al interpreților, au făcut ca spectacolul „Antonia” să se întegreze fericit în șirul celor realizate cu „Doctorul în dilemă”, „Frații Karamazov”, „Nunta lui Figaro” etc. Ceace e în deosebi partea valoroasă a piesei, e echilibrarea și alegerea riguroasă artistică a elementelor cari împle-

tesc acțiunea. Nici o scenă nu apare astfel inutilă sau vătăată în mijlocul acțiunii numai pentru a stărni râsul, ca în „Controlorul vagoanelor de dormit“ bunăoară. Fiecare moment urmează firul unei desfășurări organice, având legătură cu cel de dinaintea sa, verigă de unire într-un lanț neîntrerupt. Faptul evidențiază o adâncă cunoaștere intuitivă a tehnicii teatrale și un talent viguros și matur, care știe alege totdeauna momentul potrivit. Scriitorul M. Lengyel are o reputație teatrală bine stabilită. Dintre piesele lui cari l-au făcut cunoscut lumii, cele două mai răspândite: „Țarina“ și deosebi „Taifun“, s'au jucat și în românește. Dacă acolo prezintă pe scenă, cuprinși în vârtejul pasiunilor și-a patimilor, când japonezi când ruși, „Antonia“ e o piesă specific ungurească. Temperamentul aprins al personajilor ca ritmul năvalnic și clocotitor al unui ciardaș, cântecele de-o furtunoasă revărsare sentimentală presărate totuși destul de vizibil cu note ironice și cu flori de umor, precum și ciardașurile sălbatice de pustă, îi dau coloratură specific ungurească. La toate acestea se mai alătură și anumite mici impulsuri ca „lua-l-ar naiba“ etc., semne ale unei firi violente și gata de descărcare, reținute destul de vizibil în traducere. Tipurile distincte, având fiecare un conținut propriu sufletească, sunt suvițe desprinse din cursul realității însăși. Interesant în deosebi cel al „Antonei“, fostă demimondenă, în jurul psihologiei căreia autorul își împletește îndămânatic întreagă piesa. Vrând să prindă și un moment social în cadrele comediei sale, M. Lengyel a introdus în chip fericit alături de vechea „exceleță“, și figura îmbogățitului de războiu și cea a vizitatorului strein, — acțiunea se petrece doar după războiu.

„Antonia o fostă demimondenă, după o finerețe sbuciumată de viața orașelor mari, a cafenelelor, a barurilor și-a hotelurilor, acum de 10 ani e gospodină harnică și consoarta cinstită a respectabilului moșier Fánscy Vince. În noua ei viață, între slujă, găini, porci, și tot felul de alte dobitoace casnice, se simte fericită. O întâmplare însă o duce din nou pentru o noapte în ispititoarea viață de mai înainte. Ne-poată-sa Piri, o roagă plângând să-i ajute să cucerească dela o prietenă de-a ei pe adorabilul căpitan englez Harris Barker. Antonia se înduplecă. Lucrurile însă se desfășoară

altcum. Căpitanul englez se îndrăgostește de Antonia care și ea la rândul ei nu rămâne streină de acest sentiment. În restaurantul cunoscut e și vechiul adorator al Antonei, „exceleță“ Kovács, care conduce cheful. Când gluma se îngroașe, Antonia fuge îndărăt la moșie, în liniștea ei casnică. Căpitanul și Kovács urmași de taraful de lăutari, sosesc și ei la moșie. Lucrurile iau aproape întorsătură tragică, dar Piri vine și împacă lucrurile, Antonia rămânând la soțul ei, și astfel totul se sfârșește bine, iar cortina se lasă chiar în timpul unui dejun prietenesc, după o noapte nedormită și după câteva scene de situații nostime.

Pe firul acestui subiect interesant prin aspectele psihologice atât de paradoxale ale „Antonei“, talentul autorului a brodat o mulțime de situații viguroase conturate și a creat câteva personaje vii și puternice. Acestor frământări sufletești le-a dat un cadru adecvat, o concentrare și o desfășurare repede și captivantă. Sondând în adâncimile sufletești, nu a nesocotit nici aspectele sociale și nici chiar elementele comediei de situații. Alegând din toate câte ceva M. Lengyel a creat o operă literară care trăiește prin ea însăși.

Interpretarea își are și ea partea hotărâtoare în succes. Reprezentarea „Antonei“ a arătat rodul unei distribuiri în conformitate cu temperamentul interpreților. Dna *Olimpia Bârsan* cu mijloacele-i cunoscute a dat expresie întregel game sufletești a eroinei principale, când măsurată și rece cum se cuvine unei gospodine dela țară, când cochetă și sentimentală, în viața luxuriantă a localurilor de noapte. Pe cât de fals plânsul forțat al dnei *Jeanei Popovici-Voina* din actul I, pe-atât de drăguță și naivă Piri din actul ultim. D-un joc superior, de-o sinceritate rară și de-o naturaleță ireproșabilă „exceleță“ (Béla bácsi) al dlui *Mișu Ștefănescu*. Clocot sufletească, exuberanță de chefliu, bucurie de amant vechiu, descărcată în tropote aspre de ciardaș, în cântec sălbatic și în țândări de pahare sparte, toate au fost realizate în chip artistic. Cuvinte bune pentru ștregarul Gyuri al dlui *C. Simionescu*, precum și pentru dnii *Psatta*, *Voicu* și *Potcoavă*. Montarea îngrijită. —

Teofil Bugnariu

FLORI DE-O ZI

† **Horațiu Dimitriu.** — O comparație cu flori plâpânde ucise de ger? Cu sborul spre soare, spre altitudini albastre al ciocârliei, țâșnit din ogor și brazde negre și frânt în două? Dar ce litere învăpăiate gravate pe ziduri, ce ropot de tobă în mijloc de târg, întrece hipnoza marelui tăceri, ochii căsați și șticloși, gura încleștată pentru o veșnică muțenie, moartea simplă, lapidară, cu tragicul semn de întrebare al neantul care-l cuprinde?

Eri poate a trecut în sunet de trâmbiși jeluitoare, sicriul umil al unui soldat, ca să-l înghită lăcomia gurei de pământ proaspăt căscată, iar astăzi moare Horațiu Dimitriu.

A murit un artist nu huzurind, ci după îndelungi scrășnete și dureri. Căci cine nu întrevede muștrările și blestemele, dintr'o suferință care evocă tragedia lui Eminescu și calvarul lui Șt. Petică?

O expoziție a pânzelor lui, deschisă recent în București și prelungită după moarte e acum expoziția unui viu și a unui mort.

Dar este mai ales un postum prielaj de omagiu pentru admiratorii și prietenii unui talent în plină ascensiune.

De aici de departe ne dorim acolo.

*

Monumentul lui Eminescu. —

După ce mai bine de un jumătate de an nu s'a mai auzit nimic despre monumentul plănuit lui Mihail Eminescu, „Gândirea“, reapărută acum, în prag de primăvară, da câteva lămuriri așteptate, celor ce se mai interesează și poartă pe suflet grija acestei atât de întârziate datorii. Cum era de așteptat dela conștiința societății noastre atât de risipitoare în cele netrebuincioase și atât de sgârceie întru înfăptuirea lucrurilor frumoase și mari, rezultatele caldului apel lansat de mai bine de un an lung, cu toate că a fost sprijinit și de un mare și răspândit ziar, sunt dintre cele mai modeste. Câteva reprezentații de circ în inima unui oraș mare, având pentru pauze concursul binevoitor al „trupeii artistice“ Tânase, fără îndoială că ar fi câștigat într'o singură săptămână cele 850000 Lei pe cari listele pentru monumentul lui Eminescu le-au câștigat cu atâta trudă și uneori cu atâta umilire, dela o țară întreagă, timp de un an. Plănuit să fie monumentul neamului întreg pentru cel mai de seamă fiu al său, monumentul

lui Eminescu se pare că se va ridica numai din obolul celor mulți și săraci. „Acele ce au refuzat orice sprijin, au fost mai cu seamă instituțiile financiare, desigur prea sărace pentru jertfa la care nu s'au găsit prea săraci școlarii când și-au rupt banul de cinematograf ori susan.“ Statul ca totdeauna în asemenea împrejurări a jertfit câteva mil de lei și și-a văzut înainte de drum, uitând că cel puțin pentru o jumătate de an, ar fi putut să înceteze cu subvenționarea operetelor de propagandă sau a proastelor turnee teatrale, și în schimb să sporească demn fondurile unei lucrări a cărei înfăptuire ar fi fost de datoria sa. „Gândirea“ dă numele și răspunsurile unor prefecți, cari trimit în alb lista de subscripție, spunând că... „populația refuză de-a mai subscrie sume de bani“. Cu toată sărăcia fondurilor însă, comitetul a încredințat lucrarea vestitului sculptor O. Han, care până la 1 Mai 1926 va prezenta în gips macheta întregului monument și va supraveghia personal executarea lucrării, primind suma de 2.000.000 lei. Se poate ca în acest timp să se mai sporească binișor fondurile prin conferințele și șezătorile făgăduite în acest scop de revista „Gândirea“. Poate să se întâmple vre-o minune, dar pare că auzim undeva tristul: „Nu spera și nu ai teamă... Și ca o dovadă că lucrurile așa au fost totdeauna, întâmplarea a descoperit acum de curând un nou document inedit asupra înmormântării lui Eminescu, publicat în fascimile în *Universul Literar*. E tot o listă de subscripție pe care slova mărunță a lui Maiorescu a scris cuvintele dureroase: „Pentru înmormântarea lui Mihail Eminescu“, și pe care 10 oameni au semnat cu totul 390 lei, pentru „funeraliile sărmanului Dionis“.

Document sfânt și de dreaptă judecată a vremii sale, lista de subscripție „pentru înmormântarea lui Mihail Eminescu“ e par'că o prevestire pentru listele noi de subscripție ale monumentului aceluiaș Eminescu.

Cel puțin vremurile se încăpăținează să arate așa...

*

„A doua neatârnare“. — În „Gândirea“, reapărută spre bucuria tuturor în aceleaș superioare condiții de conținut și de tehnică, de astădată având la redacție alături de inițiatorul ei: dl C. Petrescu și masiva figură literară a dlui Ni-

chifor Crainic, acest din urmă își tipărește conferința despre „Tradiționalism“, ținută la a patra șezătoare a S. S. R. Articolul-conferință este aproape în întregime o severă lecție de logică dată impresionistului istoric al „civilizației române moderne“, dl E. Lovinescu, care făcând o confuzie grosolană între noțiunile de: cultură și civilizație, reduce întreg procesul de dezvoltare nu numai al condițiilor materiale, dar și a celor sufletești ale neamului nostru, la legea imitației. A face *tabula rasa* din tot trecutul nostru, a-l nega și a spune că starea actuală a vieții noastre e rezultatul imitației integrale a apusului și că „beneficiem fără muncă de rezultatele acumulate ale muncii altora“, e fără îndoială o îndrăsneală. Din cele 3 volume ale dlui Lovinescu apărem astfel ca niște manechini, papagali sau copii. Reacțiunea trebuia să pornească, și a pornit. Alături de observațiile juste ale dlui C. Rădulescu-Motru, conferința dlui Nichifor Crainic atacă problema chiar în miezul ei. După neatârnarea politică, dl Nichifor Crainic arată fețele celei de-a doua neatârnări, cea sufletească, propovăduind o și dovedind-o în doctrina tradiționalismului: „Tradiționalismul e tehnica vieții sufletești a unui neam. Civilizația e tehnica vieții materiale a omenirii. Civilizația uniformizează; cultura diferențiază; iar dacă în civilizația materială imitația, e o necesitate, în cultură ea înseamnă moartea spirituală a unui neam. Tradiționalismul nu e un pas bătut pe loc, la nesfârșit. Cultura e un organism în creștere continuă cu rădăcini în seva neamului, cu frunziș în atmosfera timpurilor. Seva e aceeași; atmosfera e schimbătoare. Tradiționalismul e disciplina launtrică ce călăuzește această creștere. Oricât de prielnică sau neprielnică ar fi atmosfera, organismul își păstrează, dezvoltat sau închiric, caracterele fundamentale ce-i dau specificitatea“. În șirul generațiilor cari se succed trăește acelaș suflet, rezultatul aceloraș împrejurări de trai, cu aceleași moșteniri filogenetice, lăsate din tată în fiu. „Conștiința națională e o simbioză a trecutului cu prezentul“. Tradiționalismul face ca sufletul artistului să se aplece spre izvoarele de inspirație autohtonă. Pildă veșnică e Mihail Eminescu, poezia lui e plină de ehourele istoriei noastre și de urmele mitului nostru folcloric. În tot ceea ce facem trebuie să fim noi, așa cum

suntem, fără a imita procedeele altora, (în artă), „căci imitația alterează personalitatea creatoare“. Dacă suntem barbari de ce să nu ne cântăm durerile și mângâierile noastre după estetica barbară, adică autohtonă? Iată ce vrea tradiționalismul!

Prin limpezimea ei „A doua neatârnare“ a dlui N. Crainic, i-a făcut o pieptănătură sdravănă dar justă dlui Lovinescu cu a sa „Istorie a civilizației române moderne“, și alături de articolele dlui D. Tomescu e o expunere luminoasă a doctrinei tradiționalismului creator.

*

„Viața literară“. Vine să ia locul dispărutei „Mișcări literare“, să umple golurile rămase în urma acesteia. Mai umilă în format se prezintă însă mai amplă în pretenții. Nu se mulțumește a fi o simplă busolă de orientare; în cuvântul program din No. 1 își asumă rolul unui organ de discernământ literar.

„Viața literară“ apare mai întâi, ca o recunoaștere a valorilor de artă, sau spre încurajarea talentelor care caută formele mai apropiate realizării lor; va lupta însă contra tuturor acelora care împoacă soclul consacrarilor definitive cu noroiul invidiei, neputinței sau nebulniei lor.

Nobilă și grea tendință. Li dorim sincer deplina ei realizare. Suntem într'o epocă de producție literară destul de bogată, lipsește însă forța critică, care din îngrămădirea haotică și mixtă a producției să discearnă strălucirea adevărată de falsa sclipire. Fi-va „Viața literară“ începutul acestei forțe? Am dori să anticipăm pozitiv, mai ales că ne place crezu-i literar — tradiționalism deschizător de orizonturi noi, — ne e teamă însă de prelungirea la infinit a confirmării. Primele numere nu ne îndreptătesc la prevederi prea optimiste. Partea de informație, de orientare, de critică literară — scopul principal — e mult strămtorată pe micu-i format de literatura pură, de interviewurile literare — interesante din p. de v. al psihicului poetului — constituind însă o slăbiciune prin o prea mare extindere, putând fi interpretate în senzul unei lipse de material. Ceeace am dori să fie larg îmbrățișat, se prezintă abia în germene. Într'o revistă, unde literatura pură joacă rol secundar, trebuie să găsim o complexă încercuire a mișcării literare din țară, prin adânci pătrunderi parțiale, și largi vederi de ansamblu

Relevăm un început în acest sens. „In jurul crizei literare” și „Traducerile” de Al. G. Baiculescu și „Cărțile” dlui Al. Bădăuș.

N'ar strica și o mai bună îngrijire, a Cronicei Săptămânale îndeosebi Cărți, Reviste, Ziare, care ar putea fi mai bogată, și mai pătrunsă de spiritul critic.

*

Arabescuri de stil. — Di Ștefan I. Nenișescu e traducător, poet, comentator și... stilist. Ultima calitate i-am adăugat-o sub sugestia unui eseu al dlui G. Ibrăileanu, „In jurul limbii literare.” Socoteam ce locșor să-i rezervăm dlui Șt. I. Nenișescu în ascensiunea limbii românești spre etapa ei actuală de vesmânt artistic? Aveam la îndemână ca material de documentare o traducere a unei opere de estetică a lui B. Croce și un recent panegiric cu prilejul morții Bucurei Dumbravă. Din lipsă de spațiu și din condescendență față de dl Nenișescu, utilizăm în vederea acestei explorări numai acest din urmă produs literar, ca unul care reprezintă ultima treaptă de evoluție a stilului d sale literar:

„Din adâncimi treze de oboseală scărănită și de turburare stoarsă în zâmbet, poate să pară când și când ciudat să vezi neturburarea puțin străină și neoboseala puțin rece a altuia, dar poate să fie și binefăcător, și mai ales atunci când bănu că mai mult decât ceva firesc, este o disciplină și o siguranță de sine, o siguranță luminoasă, nu atât întru ce este făcut și împlinit, cât întru ce se va împlini și se va face.”

Sau:

„Asemeni lezărului aceluia și dânsa dori să fie limpede și înaltă oglindă, dori și a fost, cel puțin în dorul ei, liniștit sus.”

Locul dlui Nenișescu în cursul de formație al limbii noastre literare nu este locul unui revoluționar?

Din funduri turmentate de buchiseli scărănite, a izvodit până la istov slova românească stoarsă în surâs blajin... „și mai ales atunci când bănu că (este, N. R.) mai mult decât ceva firesc...” „nu atât întru ce este făcut și împlinit cât întru ce se va împlini și se va face” etc.

De-acum încolo ce va face și ce va împlini dl Nenișescu?!

Să vedeți numai...

*

Concertul conservatorului. — Prima ieșire în public a elevilor de conservator a izbutit cu greu. Se cere, pentru așa ceva, să fii bine înarmat, căci dușmanul: publicul,

e neîngăduitor de multe ori. Corul Conservatorului de muzică și artă dramatică din Cluj, are elemente foarte bune și are și slabe, de umplură. Totul atârână de talentul maestrului. Noul director, dl Aug. Bena, e cunoscut ca un bun cărmuitor de coruri. E trează minunea de disciplină realizată cu corul Școlii normale de fete, cu care a putut scoate o infinitate de nuanțe. De astă dată, corul conservatorului nu ni s'a părut prea excelent armonizat.

Nici selecțiunea programului n'a fost deasupra normalului. Bune au fost, de Dima: „De când mândra”, a cărei parte ultimă a fost bisată, și „Furtuna pe mare” de Bena, care redă sugestiv subiectul, cu ajutorul orchestrei. Alături de acestea s'au mai cântat „Morarul” de Kiriac, „Pe Marea Neagră” de Popovici. Din muzica clasică, fragmentul din oratoriul „Ilie” al lui Meyerbeer și corurile din „Africana” de Mendelssohn au variat producția aceasta, întretăiată de familiare, însă detestabile chemări din balcon și din galerie.

O altă alegere de bucăți cantabile și o mai definitivă înfrânare a elementelor zburdătoare, ar asigura o reprezentare demnă.

O revistă pentru orbi. No. 274 al Adevărului literar, ne aduce vestea apariției primei reviste românești pentru orbi, venită să completeze un început de tipărire în acest sens, din autorii noștri mai de seamă. Redacția și administrația revistei numită „Revista Braille”, își are sediul la Azilul de orbi „Vatra luminoasă Regina Elisabeta” de sub direcțiunea dnei Dr. Adela Leonida Paul, București, Str. Vatra luminoasă.

Apariția acestei reviste nu poate decât să ne bucore. Va aduce o îndulcire a vieții multora, lipsiți de impresiile luminii, al căror suflet însă e frământat de doruri. Dacă lumina soarelui e inaccesibilă creierului lor, își va putea face loc spre sediul conștiinței cel puțin lumina ce scapără din frecarea gândurilor omenești, căutându-și alte căi, decât nervii conducători ai senzațiilor vizuale, pătrunzând prin nervii mai rezistenți ai senzațiilor tactile.

Laudabila acțiune merită multă încurajare, avându-se mai ales în vedere intenția nobilă și absolut desinteresată din care a pornit, lipsită cu totul de prevederi materia-

liste, revista expediindu-se gratuită, tuturor celor cari o solicită.

*

Succesul unei române în străinătate. — Ne bucură în mod sincer, ori de câteori presa străină relevă un element românesc, lășându-ne speranța plăcută că vom putea complecta lipsurile ce le ducem, în voci alese la diferitele Opere românești.

Nu de mult presa din capitala Austriei s'a ocupat amănunțit de calitățile vocale ale compatriotei noastre *D-ra Constanța Bădescu*, fiica dlui general Dr. Gh. Bădescu din Cluj.

D-ra Bădescu, care de câțiva ani urmează cursul superior al înaltei Academii de Muzică și Artă Dramatică din Viena, și se bucură în special de o deosebită atențiune a profesorului Forsten, se află în aceste momente — pentru complectarea unor cursuri speciale de coloratură — în Italia, la Milano.

Ziarele italiene și în special ziarul „Corriere” No. 1291 dau amănunțele unui concert artistic care a avut loc la Opera „Impiegato” și relevă în mod elogios și în fruntea artiștilor: Egidio Caldi, Michele Tzico, Maria și Julia Galli de Furiani pe tinera noastră artistă Constanța Bădescu.

Avem credința că simpatia de care tinera artistă se bucură în cercurile muzicale din străinătate, nu va face să-și uite țara și astfel credem că nu va trece multe vreme și vom putea să o auzim și aprecia la una din Operele noastre de Stat.

*

„Expoziția gospodinelor din Beiuș.” — Departe de sgomotul asurzitor al orașelor mari, în tihnițele târgușoare provinciale trăiește un suflet potolit și blând, atât de puțin cunoscut vieții de galop clocotitor din centrele comerciale și culturale! Orașanul grăbit și prins în ritmul ocupațiilor multiple, trece fără a le băga în seamă poate manifestările modeste ale acestui suflet, aruncând cel mult un zîmbet ironic sau o frază disprețuitoare, din care nu lipsește cuvântul: ah provincia! Și totuși provincia are manifestări culturale vrednice nu numai de atențiunea ci chiar și de imitarea orașelor. Un astfel de moment frumos dar puțin băgat în seamă a fost și expoziția de lucruri de mână a harnicelor „gospodine din Beiuș” — care s'a arătat a fi „oglindea fidelă nu numai a activității f meii ci și a sufletului ei”. Țesăturile și cusă-

turile naționale au împodobit pereții mișcători a lor 6 pavilioane aranjate cu gust, într'un belșug de lumină. Munca harnică și desinteresată a femeilor din Beiuș prin frumusețea ei, în oricare din centrelle noastre ar fi atras atenția măcar atât cât o serată dansantă și ar fi trezit echou și în coloanele ziarului. Desfășurată în Beiușul „provincial” a rămas fără echou și nebagată în seamă. Din colțul nostru, trimitem un cuvânt de înțelegere.

SCRISORI DELA REDACȚIE

Liceul român unit de fete, Beiuș. Am primit suma de Lei 300.

A. Costea. Am primit suma de 300 Lei și v'am schimbat adresa.

Merlu Aveți de plătit pe anul 1924 și 25 câte 200 Lei și abonamentul pe anul acesta. Trimiteți datoria fără întârziere. Poeziile le-am primit. Dacă vor fi bune se vor publica. Încă nu le-am citit.

Gheorghe Teleagă. Am primit cei 600 Lei și vă rugăm să ne comunicați care numerii vă lipsesc ca să vi-i trimitem din nou.

Emilia B. Dehelean. La rev. „Cosinzeana” mai aveți de plătit numai 20 Lei. Ceeace scrieți de sigur că este o ofensă.

Ignatie Precup. Am primit banii, și v'am trimis a doua oară numerii în lipsă.

Casina Română, Curtici. Am primit banii dela Dtra cu mulțumită.

Gheorghe C. Turcu. Am primit banii și v'am trimis numerii în lipsă.

„Clubul Civil”, Ciachigârbou. Am primit banii; abonamentul Dtra este plătit până la 1 Iulie 1926.

Elena Popovici. Confirmăm primirea sumei de 250 Lei și v'am trimis numărul 23—24 din 1925.

Subprefectura jud. Mureș. Confirmăm primirea sumei de 300 Lei.

Adresa desinatarului

L039.

Emilian Stoica
protopop

Cohalm

J.T.Mare.

O C U L T I S M

Reușești în viață numai prin voință. Ca să-ți poți forma voința trebuie să te cunoști.

Venim în ajutorul Dumniavoastră, descriindu-vă perfect temperamentul și facultățile naturale psihice.

Trimiteți la redacție: o fotografie și suma de Lei 60, arătând care vă este culoarea ochilor (negru, căprui, verde, albastru), statura (înalt, subțire, scurt, gras), etatea, sexul, ocupația și scrisoarea D-stră scrisă necaligrafic (naturală).

Puteți formula și câteva întrebări asupra talentelor înăscute, cari vă interesează.

FOTOGRAFIA SE ÎNAPAOIAZĂ

Fără vorbă, Moara Mare
Cu conservele-i M. M.
Fabricate cu gusturi, — rare
Îți lungeste zilele.

Dacă vreți deci Onorații
Sănătate: lucru mare,
Comandați și consumați
Conserve din Moara Mare.

IMPRIMATE DE ORICE NATURĂ
FURNIZEAZĂ
PROMPT
ȘI IEFTIN

TIPOGRAFIA

DR. S. BORNEMISA

CLUJ
PIAȚA CUZA
VODĂ No. 16

COMENZI

VENITE PRIN POSTĂ SE EXECUTĂ CU PRECADEK !!